

ЗУНДГЪАВАГА Е 'ДУЛИДЗИЙНАДЕ КУ ЛЕДЕРИДЕ, УЕД АДУЛИ ДЕР НАЕ ВИДЕ!..

Недзамайнаг ромаг дзурддзæугæ лæг ЭПИКТЕТ куд финста, уотемæй ин еу лæхъуæн театри æхе æстудта, зундгин, дан, дæн, уомæн æма дзубанди кодтон берæ философти хæццæ. Уæд ин Эпиктет ку зæгъидæ: «Мæнæн дæр гъæздуг адæмæй берæ зонгитæ ес, фал уæддæр гъæздуг ба нæ дæн...» Аци хабар уобæл дзорæг æй, æма адæймагæн аргъæнæг æхе лæгдзийнæдтæ 'нцæ...

ХАБÆРТТÆ. ЦАУТÆ.

ИРИСТОНИ ДЕНГИЗОН НАМУС

Хуцаубони, 28 июли бæрæггонд цæудзæнæй нæ бæсти Тугъдон-Денгизон Флоти Бон. Аци бæрæггонд хъæбæр цитгинæй бæрæггонд цæуй Иристони дæр – уомæн æма нæ Гæрзефтонг Тухти еци къабази æхсаргинæй фескъуæлхтæнцæ æма абони дæр æскъуæлхунцæ не 'мзæнхон денгизонти цалдæр фæлтæри. Уой фæдбæл æрмæг кæсетæ 3-аг фарсбæл.

ИРИСТОЙНАГТÆ ФИЦЦАГ ДУЙНЕУОН ТУГЪДИ

Дæс æма фондзинсæй анзей размæ – 1914 анзи 1 августи райдæдта Фиццг дуйнеуон тугъд. Уодуæлдайæй си архайдтонцæ не 'мзæнхонтæ. Хъæбæр беретæ си æхсаргинæй фескъуæлхтæнцæ. Уой фæдбæл æрмæг кæсетæ 4-аг фарсбæл.

ХÆЛАРЗÆРДÆ АДÆЙМАГ – ДЗИЛЛÆН УАРЗОН...

Рæхги, 30 июли бæрæггонд цæудзæнæй æрдхуарддзийнади 'Æхсæндуйнеуон бон. Аци бæрæггонд нин цитгийнæй æй, уомæн æма сауæнгæ нæ рагфидтæлтæмæ дæр уæлдай бæрзонд цæстиварди адтæй лимæнтæй гъæздуг ун - айдагъ хе æмзæнхонтæй нæ, фал æндæр адæмихæттити минæвæрттæй дæр. Хумæтæги нæ зæгъиуонцæ: «Лимæндзийнадæй бон дæр рæсугъддæр кæнуй. Уой фæдбæл æрмæг кæсетæ 4-аг фарсбæл.

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий **0+**
ДИГОРÆ

№27 (947) 2024 анзи 27 июль – сосæни мæйæ

Аргъ 1 туман

САЙАГÆ АМА ФÆЛИВД А НАЛАТДЗИЙНАДÆЙ ФИЦЦАГИДÆР АХЕ САЙУЙ АМА ФÆЛЕВУЙ!..

ОЛИМПИАГ ГЪÆЗТИТÆ. ЦИ АДТÆНЦÆ АМА ИССÆНЦÆ?!.

Æзинæ, 26 июли Франций сæйраг сахар байгон æнцæ сæрдигон XXXIII Олимпиаг гъæзтитæ. Раздæри рæстæгуги уæхæн цау дуйней еугур дзиллитæн дæр исуидæ цийнагæй-цийнагдæр бæрæггон, кæций райдзастдзийнадæ нæ нидæн кæнидæ, цалинмæ еци еристæ цæуиуонцæ, уæдмæ. Мадта си спортсментæй ка архайидæ, уонæн дæр уидæ уæлдай зæрдтагон рæстæг – кæд æма си алкедæр уодуæлдайæй архайидæ иннетæбæл фæууæлахез унбæл, уæддæр сæ еци тох адтæй рæстзæрдæй, кæрæдземæн аккаг аргъ кæнгæй æма кæ-

рæдзæй нимагъæй. Еу загъдæй, Олимпиаг гъæзтитæ уиуонцæ спортивон арæхстдзийнадæ æма аллихузон адæмихæттити минæвæртти балимæндзийнади зæрдтагон бæрæггон.
Уотæ, ку зæгъæн, бæргæ адтæй. Фал фæстаг рæстæгуги сæ аразун ке бари иссæй, етæ син сæ еци рохсдзийнади мæдес исигъанзтонцæ аллихузон политикон гиризгадзийнæдтæй. Æндæра, е куд æй æма Олимпиаг æзмæлди архайæг пæддзæхæдтæн сæ сæйрагдæртæй еуей, Уæрæсей спортсментæн ма дæттæ уонæми архайу-

ни барæ, уæхæн барæ си уæддæр ке фæууа, етæ ба нæдæр нæ бæсти номæй нæ, нæдæр нæ бæсти турасай хæццæ рацæун сæ бон ма уæд, нæдæр ба Уæрæсей пæддзаходон гимн ма райгъуса сæ уæлахези фæдбæл.
Уомæ гæсгæ ба нури Олимпиаг гъæзтитæ нæ бон нæй бæрæггон исхонун. Кæд бæрæггон æй, уæддæр кедæр бæрæггон, мах ба æгириддæр некæцирдигæй тавуй... Гъе уой фæдбæл ма финсдинан нæ газети, абони ба бал мухур кæнæн, Олимпиаг гъæзтитæ куд райдæдтонцæ, уой туххæй æрмæг.

ЕУЗÆРДИВОНÆЙ ИСÆНХÆСТ КÆНÆН НАЕ МАДДÆЛОН АБЗАГИ ЦАРДГЪОНДЗИЙНАДИ СÆРБÆЛТАУ АНÆМÆНГÆ РАЙАРАЗУЙНАГ АХСИАГ ГЪУДАГ!..

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» – АЛЛИ БИЙНОНТÆН!

ГАЗЕТ 2024 АНЗИ ДУККАГ АЕМБЕСÆН РАФИНСУНИ АРГЪ АЙ 368 СОМИ 10 КЪАПЕККИ (ТУГЪДИ АМА ФÆЛЛОЙНИ ВЕТЕРАНТÆН БА – 324 СОМИ 48 КЪАПЕККИ)

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» РАФИНСУН АНГЪЕЗУЙ «УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ» ЕУГУР ХАЙÆДТИ ДÆР, УÆДТА МУХУР УÆЙÆГÆНÆН КИОСКТИ ДÆР

Сергей ДОВАТОВ, финсæг (1941-1990): «Буæхæни мæ мадæ гъæунгмæ рацудæй. Уоми карз уарун сæх-сæх кæнуй. Мæ мадæй зонтик феронх æй æма 'й уотемæй цæун багъудæй. Æ размæ еу расуг лæг фæцæй, е дæр – æнæ зонтик. Æма адæммæ амонгæй, гъæр кæнуй: «Нæ мади- хай, атæ гъæддæгтæ 'нцæ – зонтики буну ци бабурдæнцæ?!»

ЦÆГАТ КАВКАЗИ КИУНГУТИ БÆРÆГБОН

Цæгат Иристони автономий 100 анзæй кадæн 26-28 июли Дзæуæгигъæуи (Коцойти Арсени гъæунги фусунуат «Дзæуæгигъæу»-и размæ фæзи) арæзт цæуи киунугути армука-фестиваль. Архайунцæ си Цæгат æма Хонсар Иристони, Кæсæг-Балхъари, Цæцæни, Дагестани æма Цæгат Кавкази федералон зилди иннæ рауæнти раздзæуæг рауагъдæнтти минæвæрттæ, уæдта Уæрæсей киунугæуадзугути Ассоциаций разамонгута æма иуонгтæ дæр. Армука-фестивали нæ республики цæругутæ æма иуазугтæн ес равгæ аллихузон аййевадон, науон-публицистикон киунугутæ, уой хæццæ ба ма зæрдæбæлдæрдæн лæвæрттæ балхæнунæн, арæзт си цæунцæ киунугутæ ниффинсугути хæццæ фембæлдтитæ, исфæлдистадон еристæ æма гъазтизæртæ.

АХСГИАГ ЗОНАДОН МАДЗАЛ

Дигоргоми цуппар боней дæргъи (6-9 август) æ куст кæндзæнæй иристойнаг студентти фиццаг сæрдигон фембæлд «Æригон». Уой туххæй æ телеграм-каналы фегъосун кодта нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меняйло. Æ загъдмæ гæсгæ, алли уæрæсейаг регионти Цæгат Иристони фæсæвæдæй ка ахур кæнуй, етæ кæми æрæмбурд уодзæнæнцæ, еци гъомбæладон æма зонадæн гъуддæгæн æ нисанеуæг хъæбæр ахсгиаг æй – уоми æригæнттæ бæлвурдæй базонгæ уодзæнæнцæ сæ фидтæлтикон бæсти абони цардиуаги хабæртти æма æ идарддæри райрæзти проектти хæццæ, фæсæвæди кæрæдзæй хæццæ æнсувæрдзийнадæ æма æнгом бастдзийнæдти тæгтæй æрбангон кæнун.

АХУРАДИ РАЙРÆЗТÆН

Цæгат Иристони аци анз бавналдтонцæ 26 еумæйагахурадон скъолай бундорон цалцæгмæ (уонæй 6 гъæуама исцæттæ уонцæ аци анз, 20 ба иннæ анзи). Еци куститæ æнхæстгонд цæунцæ сæрмагонд паддзахадон программæ «Ахуради ирæзт»-и фæлгæти. Аци гъуддæги фæдбæл фарста уотæ æвæрд цæуи, цæмæй, куд гæнæн æма амал ес, уотæ тæккæ цубурдæр æмгъудтитæмæ æнхæстгонд æрцæуонцæ сахайраг æма гъæукаг скъолати бундорон цалцæги куститæ, цæмæй райарæзти нисангонд куститæ минкыйдæр батухсун кæнонцæ ахургæнгутæ æма съоладзаути. Куд зонæн, уотемæй еумæйагахурадон скъолати цалцæги программæ Цæгат Иристони æнхæстгонд кæнун райдæдта 2022 анзи. Уæдæй нуриуæнгæ республики бундорон цалцæгонд æрцудæнцæ 66 скъолай.

ХАБÆРТТÆ. ЦАУТÆ. НИСАНТÆ.

Нæ республики ахурадæ æма науки министр Алибетти Эллæ куд фегъосун кодта, уотемæй Цæгат Иристони историй ахургæнæн киунуги къохфинст цæттæгонд фæцæй æма 'й раввистонцæ Уæрæсей науки Академимæ. Министр æ радзубандий куд баханхæ кодта, уотемæй нæ республики Сæргълæууæг Сергей Менялой бардзурдмæ гæсгæ аци анзи райдайæнæй фæстæмæ нæ республики скъолати ахургæнæн программитæмæ хаст æрцудæй сæрмагонд курс «Иристон – мæ истори» («Осетия – моя история»). Æма мæнæ ци ахургæнæн киунуги кой цæуи, е ахургæнгутæн дæр æма ахурдзаутæн дæр исуодзæнæй зингæ агъазгæнæг фæрæзнæ.

Федералон проект «Спорт-карди медес»-и фæлгæти Дзæуæгигъæуи спорти Галауани арæзт æрцудæй регионалон мадзал «Цæттæ дæн фæллойнæ æма гъæуай кæнунмæ» (ГТО). Сæ арæхстдзийнадæ си спортивон-физкультурон алли хузти æвдистонцæ нæ республики ахурадон косæндæнтти æригон минæвæрттæ.

Республики скъолатæн идарддæр дæр лæвæрд цæунцæ автобустæ. Сæ медæгæ уодзæнæй ЛОНАСС-и системæ, тахографтæ, дзуапп дæттунцæ æдасдзийнади еугур домæнтæн дæр.

Национ проект «Ахурадæ»-и фæлгæти ма 1 сентябрæмæ ахурадон уагæдæнттæн лæвæрд æрцæудзæнæй дууæ æма инсæй автобуси, уонæй инсæй – гъæуон скъолатæн. Уой фæрци скъоладзаутæн сæ бон уодзæнæй Дзæуæгигъæумæ экскурсити, музейтæмæ æма театртæмæ цæун. Уæлдай лæмбунæгдæр кæсдзæнæнцæ, кустмæ ци шофертæ есонцæ, уонæмæ.

Нæ республики анзмæ цæрæнуæтти квадратон метр фæхъхъзардæр æй 35,7 проценти. Уотемæй, нæ уæгарæзт хæдзари фатерæн нур æ метри аргъ æй 132 100 соми, зæронд хæдзари ка 'й, уæхæн фатерæн ба – 123 230 соми. Фарæ аци афони дæр ма нæуæг фатери квадратон метр балхæнæн адтæй 120 430 сомемæй, зæронд ба – 113 905 сомемæй.

Уæрæсей цæрæнуат балхæнунæн е æй тæккæ фулдæр бæрцæ, фал, еумæ райсгæй, иннæ рауæнти дæр бæрзонддæргæнгæ цæуи, æрæги уæнгæ ци ипотецион программити адтæнцæ, уони фæрци.

СОЦИАЛОН ФАРСТАТÆ

ПЕНСИТÆ, УЛУПАТÆ... ÆФТУЙГÆ СÆБÆЛ БÆРГÆ КÆНУЙ, ФАЛ...

Нури пенсиесугтæй 2023 анзи косгæ ма ка кодта, уони фæдзæхстадон пенси бæрцæ нæуæгæй нимад цæудзæнæй 1 августæй фæстæмæ фæффулдæр кæнунуи туххæй.

Еци нæуæгдзийнади фæдбæл, Уæрæсей социалон Фонд куд игъосун кæнуй, уомæ гæсгæ пенсиесугути сæрмагондæй цæун некумæ гъæуи гæгъæдитæ бацæттæ кæнунуи туххæй – уотемæйдæр сæ пенси бæрцæ бафтуйдзæнæй пенсиесæн бони.

Сæ пенси бæрцæ фæффулдæр уодзæнæнцæ, кустдæтгута фарæ фæдзæхстадон фæдонтæ ке туххæй фистонцæ, еци каргун æма сахъат пенсиесугтæн, уæдта æнæдарæгæй ци бийнонтæ байзадæнцæ, уонæн дæр.

Социалон фонди куд балæдæрун кодтонцæ, уомæ гæсгæ, косгæ ма ка кæнуй, еци пенсиесугтæн сæ пенси бæрцæ фулдæргонд цæудзæнæнцæ сæ куст мицдæмæ гæсгæ. Куд фулдæр уа мизд, уотæ ибæл фулдæр æфтуйдзæнæй, фал æртæ пенсион коэффициенттæмæй фулдæр ба гъæуама ма уа. Никки ба ма пенси бæрцæ бафтауни бæрæгæнæнтæ баст æнцæ, пенси ци анз есун райдæдта, уой хæццæ. 2024 анзи еу пенсион коэффициент хъæртуй 133,05 сомемæ.

Уæрæсей пенсион фонди фагæ фæрæзнитæ ке нæ адтæй, уомæ гæсгæ пенси бæрцæ фулдæр кæнунуи гъуддæг уорæд æрцудæй 2016 анзи. Нуртæккæ ба финансон уавæртæ фæхуæздæр æнцæ, æма фадуат ес еци гъуддæг фæстæмæ иснæуæг кæнунæн.

Уæрæсей Федераций Президенти унаффæмæ гæсгæ ба 2025 анзи еугур косæг пенсиесугути пенси бæрцæ дæр æртæ хатти бафтуйдзæнæй. Фиццаг хатт фæффулдæр уодзæнæнцæ: 1 феввали, уæдта 1 апырели

æма август. Куд ма дзорунцæ, уотемæй косæг пенсиесугтæн никкидæр ма уæлæнхасæн сæ пенси бæрцæ бафтуйдзæнæй, гъома, августæй фæстæмæ ци бакосонцæ, уомæй хатдзæгтæгæнгæй.

Паддзахадон Думи фæллойнæ, социалон политики æма ветеранти гъуддæгтæмæ цæстдарæг Комитети сæрдар Ярослав Нилов «Уæрæсейаг газет»-и куд финста, уотемæй, кæд пенсиесæг æ къохтæмæ райсуй 10 мин соми, уæд æ куст ку ниуадза, уæд æ пенси бæрцæ фулдæр уодзæнæй – 20 мин соми (дууæ хатти фулдæр).

Уæрæсей фæллойнæ æма социалон гъæуайкæнуинади министрæдæ æхсæнади размæ ци закъони проект рахаста, уоми куд амунд ес, уотемæй куст фæдбæл улупай тæккæ минкыйдæр бæрцæ 2025 анзи 1 январæй фæстæмæ гъæуама исуа 22 440 соми. Уой фæдбæл министр Котякови загъдмæ гæсгæ, куст улупай тæккæ минкыйдæр бæрцæ медианон улупай 48 проценттæмæй минкыйдæр ма уа. Ами ма байамонун гъæуи, медианон улупа ци æй, уой дæр. Финансти гъуддæгтæ ке къохти 'нцæ, етæ 'й куд амонунцæ, уотемæй е æй адæми æфтуйæгтæ нимайуни фæрæзнитæй еу. Мизди еумæйаг бæрцæ æ раст æмбесбæл дех кæнуй, æма граждæнти еу хай есуй еци бæрцæн æ фулдæр хай, граждæнти иннæ хай ба – æ минкыйдæр. Ести ин балæдæрдтайтæ?..

Пенси бæрцæ æма улупатæбæл бæргæ бафтуйдзæнæй, фал уæддæр уоййасæбæл цийнаг ба нæй еци хабар – уомæн æма се 'мбæрцæ кенæ уонæй фулдæр ба ирæзунцæ нæ абони цардиуаги хæртæ. Æма еци фулдæргæндтити бæркадæ уайтæккæ æрбасатар уй...

ИСОНИБОНИ ПАЙДАЙÆН

РÆСТМÆ ГЪУДДАГ РÆСТВÆНДАГ КÆНА!..

Цæгат Кавкази федералон зилди агъазиу проектæ царди уагъд куд цæунцæ, уой туххæй дзубанди цудæй, Уæрæсей экономикон ирæзти министри хуæдæйивæг Сергей Назаров видеобастдзийнади хузи ци æмбурд исаразта, уоми. Цæгат Иристонæй мадзали архайдтонцæ: Хецауади Сæрдар Дзанайти Барис, гъæуон хæдзаради министр Къурати Алан æма экономикон ирæзти министри хуæдæйивæг Кокайти Со- слан.

Республики экономикон ирæзти хизæги фæлгæти куст цæуи фондз агъазæг проектæбæл, уони хæццæ – «Агропромышленнон комплекс», «Нæуæг туристон дестинацити (туристти домæнтæн дзуапдæттæг георграфин бунат е 'рдзон, культурон, историн фæрæзнити хæццæ, æхсæвæуат кæми 'ркæна, хуæруйнаг ин кæми кæнонцæ, æхе райерхæфсунмæ ин уавæртæ кæми уа æма уотæ идарддæр), «Балер кæсалгæ кустгæнæн хæдзарадæ исаразун», «Аллифнон туристон-рекреацион комплекс «Мамисон» исаразун», «Транспортон-логистикон комплекс». Уонæн ма ес еуæндæс дæллпроекти.

Дзанайти Бариси загъдмæ гæсгæ, 2030 анзмæ проектæбæл гъæуама харзгонд æрцæуа 63 миллиард соми, уонæй 52 миллиарди æнцæ æнæбюджетон фæрæзнитæ. Уони фæрци ци арæзт æрцæуа, уомæй нæмæ фæззиндзæнæй æхсæз миней бæрцæ куст бунæттæ. Абони уæнгæ бал проектæбæл харзгонд æрцудæй æнæбюджетон фæрæзнитæ 33,7 миллиард соми. Проектæбæл куст ку райдæдта, уæдæй нурмæ фæззиндтæй еу мин куст бунатæмæ хæстæг.

Зæгъун гъæуи уой, æма нерæнгæ бал арæзт æрцудæй фæткъу бæлæсти рæзæдонæ, исаразтонцæ рæзæ æфснайæн амæддзæгтæ, аэропорт «Владикавказ»-и медæггаг уæлдæфон нæдтæн аэроагзалон комплекс.

Дзанайти Барис куд баханхæ кодта, уотемæй агъазæг проектæ царди уадзунуи гъуддæги республикæ æнтæстгинæй пайда кæнуй федералон æма регионалон агъази мадзæлттæй.

Юрий БУНИМОВИЧ

ГАГИТИ Александр

КЪЕСАТИ Астан

Илья КОТОВ

Уæрæсей дзиллæ алли анз дæр июли фæстаг хуцаубони цитгинæй исбæрæг кæнунцæ нæ бæсти Тугъдон-Денгизон Флоти Бон. Бæрæг æй кæнунцæ зæрдæхæуæнæй, боз æма си сæрустур æнцæ, нæ Фидибæсти сæрбарæ æма хуæдбæри сæрбæлтау, æ рантæстæй ба нуриуæнгæ агъазиуæй-агъазиуæдæрæй ке æскъуæлтæй æма нерæнгæ дæр æскъуæлхуй, уой туххæй.

Фæлтæрæй-фæлтæрæмæ лæвæрд цæунцæ æма, федерæй ни æруагæс кæнуй, идарддæр цæудзæнæнцæ Уæрæсей денгизонти бæгъатæрдзийнади туххæй таурæхътæ. Фидибæстаг флот исгъомбæл кодта берæ искурдиадæгин денгизон æфсади раздзæугутæ, зæгъæн, **Теодор Головин, Григорий Свиридов, Федор Ушаков, Михаил Лазарев, Павел Нахимов, Степан Макаров** æма æндæртæ.

Советон Цæдеси Тугъдон-Денгизон Флот е 'нæбасæтгæ тухиндзийнадæ уæлдай агъазиуæй бавдиста Устур Фидибæстон тугъди рæстæг. Немуцаг-фашистон æрбалæборгуйти нимхæ

Устур Фидибæстон тугъди рæстæги Цæгат Иристон немуцаг-фашистон æрбалæборгуйти исуæгъдæ кæнуйни тугъдтити æхсаргинæй тох кодтонцæ нæ фидибæстон денгизонтæ дæр. Уонæй беретæ сæ цард иснивонд кодтонцæ нæ райгурæн бæсти сæрбарæи сæрбæлтау. Æма си нæ адæм æнстæмæ арфиаг æнцæ. Ци рауæнти тох кодтонцæ, уоми син æвæрд æрцудæй намуси циртдзæвæнтæ.

ИРИСТОНИ ДЕНГИЗОН НАМУС

карз тохи нæ денгизонтæ равдистонцæ дзиллон бæгъатæрдзийнадæ æма æхсардзийнадæ. Советон денгизонтæ цифуддæр знаги дæрæн кодтонцæ айдагъ денгизти нæ, фал ма сауæнгæ сор зæнхæбæл дæр. Немуцаг-фашистон æфсæддонтæ кæд ескæмæй тарстæнцæ, уæд нæ денгизон фестæгæфсæддонтæй – сæ уодесæг си уидтонцæ, уомæн æма сæ нимхæ æрлæуун сæ бон нæ адтæй, уойисæбæл тухгин æма одуæлдайæй архайдтонцæ сурхæфсæддонтæ.

Сæ тугъдон æскъуæлтдзийнадæти туххæй 600 денгизоней бæрцæ иссæнцæ Советон Цæдеси Бæгъатæртæ (æвд денгизони аци кадгин ном райстонцæ дууæ хатти), 350 минæй фулдæр хуарзæнхæгонд æрцудæнцæ ордентæ æма майдантæй, 238 науи æма флоти æфсæддон хайиæмæн равæрдтонцæ ордентæ, 78 ба исаккаг кодтонцæ гвардиони ном.

Нæ Фидибæстæ алкæддæр хъæбæр цитгинæй уæлдай боц кодта æ Тугъдон-Денгизон Флот. Уомæн æвдесæн æй е дæр, æма ССР Цæдеси Сæйраг Совети Президиум æ Указæй 1980 анзи 1 октябри иснисан кодта сæрмагонд бæрæгбон, кæци уæдæй ардæмæ бæрæггонд цæуй алли анз дæр июли фæстаг хуцаубони. Аци анз еци бæрæгбон бæрæгонд цæудзæнæй 28 июли куд æнæгъæнæ Уæрæсей, уотæ Цæгат Иристони дæр. Уомæн æма нæ республики минæвæртæ дæр уæрæсейæй Флоти рæнгъити берæ агъазиуæлгдзийнæдтæй фескъуæлтæнцæ.

Уæлдайдæр ба Устур Фидибæстон тугъди рæстæг. Иристийнæгтæ уæд уæлдай устурдæр æскъуæлтдзийнæдтæ ке равдистонцæ, уой туххæй Советон Цæдеси Бæгъатæри цитгин ном лæвæрд æрцудæй денгизон разамонгутæ **Къесати Астан** æма **Коцти Константиан**, денгизон тæхгутæ **Юрий Бунимович, Гагити**

Александр, Илья Котов, Аркадий Селютин, Григорий Пасынков, Цоколати Геннадийæн.

Тугъдон-денгизон флоти рæнгъити фæууогæй си фæлтæрдзийнадæ ка райста, етæ сабур, æнæфсæддон царди дæр уæлдай лæгигъæдгундæр фæуунцæ. Зæгъæн,

æнхæст кæнунмæ рандæй. Минити сæрти рахæзгæй, советон науæ маяк Вайндвомæ хæстæг итигъд денгизмæ рацудæй. Знаги наутæ æма хуæдтæхгутае Щ-408 иссирдтонцæ, æма 'й сорун райдæдтонцæ. Æртæ суткей дæргъи советон науæн дони бунæй уæлæмæ иссæуни фадуйтæ, æвæрхъау тугъдтити бацæуæгæй, фондз мæйей дæргъи знагæн хастонцæ агъазиуæн зиантæ, устур агъаз бакодтонцæ æртухæсти бахауæг Ленинградæн. Æригон денгизон лейтенант Хуадони-фурт уæд адтæй взводи, фæстæдæр ба денгизон-зенитон артиллерий батареи коман-

дир. Архайдта Ленинград багъуæй кæнуйни, Прибалтике æма Польшæ иссæрбарæ кæнуйни тугъдтити. Хуадони-фурти батареийæ æргæлтæста 18 фашистон хуæдтæхæги.

Устур Фидибæстон тугъди фиццæг бæнттæй Балтики арви фашисти нимхæ карз тох кодта иристийнаг тæхæг-кунæггæнæг **Зæлети Бариси фурт Юрий**. 1941 анзи 24 августы фашистон хуæдтæхгуйти къуар фæззиндтæй нæхеуонти аэродроми сæрмае. Сæ нимхæ фиццæг истахтæй Зæлети Юрий. Дууæ минуттæй дæргъи еунæгæй Искъуæргæй æргæлтæстæ еуей, иннети бауорæдта, цалинмæ нæ кунæггæнгутæ не 'стахтæнцæ, уæдмæ. Юрий фæммард æй бæгъатæрæй, æ ихæс кæронмæ исæнхæст кæнгæй.

Иристийнаг денгизонтæй цалдæремæй иссæнцæ æнтæстгин денгизон разамонгутæ. Сæ еугурдæрæй кæнунмæ рандæй. Минити сæрти рахæзгæй, советон науæ маяк Вайндвомæ хæстæг итигъд денгизмæ рацудæй. Знаги наутæ æма хуæдтæхгутае Щ-408 иссирдтонцæ, æма 'й сорун райдæдтонцæ. Æртæ суткей дæргъи советон науæн дони бунæй уæлæмæ иссæуни фадуйтæ, æвæрхъау тугъдтити бацæуæгæй, фондз мæйей дæргъи знагæн хастонцæ агъазиуæн зиантæ, устур агъаз бакодтонцæ æртухæсти бахауæг Ленинградæн. Æригон денгизон лейтенант Хуадони-фурт уæд адтæй взводи, фæстæдæр ба денгизон-зенитон артиллерий батареи коман-

дир. Архайдта Ленинград багъуæй кæнуйни, Прибалтике æма Польшæ иссæрбарæ кæнуйни тугъдтити. Хуадони-фурти батареийæ æргæлтæста 18 фашистон хуæдтæхæги.

мæй раздæр (1972 анзи 23 декабри) контрадмирал цин райста **Цæллаги Константины фурт Пантелей**. Устур Фидибæстон тугъди рæстæг дæр зингæ фескъуæлтæй – денгизон фестæгæфсæддонти рæнгъити знаги хæццæ фиццæг хатт истухтæй Мæскумæ хæстæг уæззау тугъдтити. 1942 анзи капитан-лейтенант Цæллаги-фурт архайдта Мæздæгмæ, Æргинаргæмæ æма Дзæуæгигъæумæ хæстæг тугъдтити, немуцаг-фашистон æрбалæборгуйти сæрбарæ кодта Цæгат Кавказ, Украинае, Румыни æма Болгари.

Фæстæдæр номдзуд денгизонтæ иссæнцæ иристийнæгтæй цалдæр. Зæгъæн, **Гокъинати Виктор Александрович фурт** дæр 1983 анзи иссæй контр-адмирал, æ рæстæги командæ кодта уæззау хуæдтæхгутае хæссæг крейсер «Минск»-æн, фæстæдæр ба адтæй Тугъдон-денгизон флоти Уæлдæр сæрмагонд афицерон къурсити хецæуи фиццæг хуæдæйивæг, 1993 анзи ба рацудæй æфсæддон службæй.

Нæ иннæ æмзæнхон **Сергей Ивани фурт Меньяло** дæр фескъуæлтæй куд искурдиадæгин денгизон архайæг – 2005 анзи иссæй контр-адмирал, 2007 анзи ба вице-адмирал, æ рæстæги адтæй Сауденгизон флоти командæнæги хуæдæйивæг, 2011 анзи ба рацудæй запасмæ æма куста паддзахон хецæудзийнади бæрон бунæтти, абони ба æй Цæгат Иристони Сæргъуæлæууæг. Нæ Фидибæсти Тугъдон-Денгизон Флоти гъомусæди райрæзмæ абони дæр уæлдай устур æргом æздæхт цæуй. Нæ бæсти Президент В.Путин уой фæдбæл уотæ загъта:

– Уæрæсе хъæбæр цубур рæстæгмæ æхе аккаг бунат нийахæста дуйней раздзæуæгдæр денгизон паддзахæдти нимæдзи, рацудæй агъазиуæй-агъизидæр над Петри хумæтæги бæлæгъæй ба форди итигъæдди тухгин наути æма ракетон адæмон дæлдонцæуæг

КОЦТИ Константин

Григорий ПАСЫНКОВ

Аркадий СЕЛЮТИН

ГОКЪИНАТИ Виктор

ЦÆЛЛАГИ Пантелей

крейсерти уæнгæ, исефтонг æй идарди æма хæстæги архайди хуæрзахæдгæ денгизон авиацийæй, билгæрæнттæ гъæуайгæнæн æууæнккаг комплекстæй, дуйней нерæнгæ ка нæма ес, уæхæн нæуæгъæй-нæуæгдæр гæрзæфтонг системæтæй, кæцити фæххуæздæр кæнунбæл нуртæккæ еудæдзуг æма æнтæстгинæй архайæн...

Нæ абони радзубандий ба сæ бæрæгбон фæдбæл зæрдийгæй арфæ кæнæн Тугъдон-Денгизон Флоти ветерантæн, уæдта си абони е 'фсæддон ихæстæ ка æнхæст кæнуй, еци денгизонтæн. Æнтæстгин æма зæрдийрай уотæ!

Æрмæг мухурмæ бацæттæ кодта ГÆТИИТИ Светланæ

Канта ИБРАГИМОВ, Цæгъни финсугути Цæдеси сæрдар: «Уогæ ба, Кавкази, Уæрæсей, Дуйней фарнæ кæми рантæсуй, е æй Иристон! Ами райгурдæй мæ уарзон поэт Кьоста!.. Махæн еу æнцæ нæ культура, нæ истори, нæ 'гъдауттæ. Еу æнцæ не 'взаг æма литературни фарстатæ дæр. Æма нæ е кæнуи никки æнгондæр. Мæ бæллæц ба æй нæ адæми хæлардзийнадæ æма сæ рæсугъд фæдæн!..»

Æрдхуарддзийнадæ бæл æновудун нæ кæстæртæн фæдзæхсун æй нæ адæми ахсгиагдæр æгъдæуттæй еу.

Хуæа истæгæй социалон хизæлтæй

ÆРДХУАРДДЗИЙНАДÆ

Æрдхуарддзийнадæ нæ адæм-мæ цæйбæрцæ бæл бæрзонд цæстиварди адтæй, уой фæдбæл нæмæ нæ фидтæлтæй байзадæй хъæбæр берæ таурæхътæ, уæд-та, царди æцæгæй ка 'рцудæй, уæхæн цаутæ æма хабæрттæ, уой хæццæ ба ма финст æрцудæй сауæнгæ науон-публицистикон уацтæ дæр. Уонæй берети кой ракæнун бæргæ хуарз уидæ абони, хæлардзийнади Æхсандуйнеуон бонмæ гæсгæ, фал нин уæхæн равгæ нæ гæнæнтæмæ гæсгæ нæйæс, æма уæ уæддæр зонгæ кæнæн зундгонд ахургонд, филологон наукути кандидат АГЪНАТИ Æхсарæ (гъул æггæг æн, абони не 'хсæн нæ бал æй, рохсаг уæд...) кæддæр ци æрмæг бацæттæ кодта, уой хæццæ.

Рагæй дæр нæ адæммæ хъæбæр цитгин адтæй æрдхуарддзийнади æгъдау. Биццеу æ лæхъуæни карæмæ ку бахъæртидæ, уæд е 'мгæртти астæу агурдта, æхецæн æрдхуард кæмæй загъдтайдæ, уæхæн адæймаг.

Æхецæн æрдхуард иссерунмæ хъæбæрдæр бæлдтæнцæ æма еци гъуддаг исаразунбæл уæлдæй зæрдиагæй архайдтонцæ, æнсувæртæ кæмæн нæ адтæй, уæхæн лæхъуæнтæ. Мадта бийнонтæ сæхуæдтæ дæр сæ еунæг фурти еци гъуддагмæ разæнгард кодтонцæ.

Æма лæхъуæн æхецæн лимæн ку иссеридæ, царди медæгæ ин уодзæнæй зæрдтаг, зæгъгæ, е ку исбæлвурд уидæ, уæд дууæ бийнонти дæр, сæ гæнæнтæ куд амонуонцæ, уомæ гæсгæ искæниуонцæ гъæугвдтитæ. Сæ нæуæг æрдхуардæй сæрустур уиуонцæ айдагъ бийнонтæ нæ, фал æнæгъæнæ муггаг дæр.

Хуæнхаг æгудзæг царди социалон фæззинд æрдхуарди ахедундзийнадæбæл нæ дзордзинан.

Уой нæ этнографти барæ уадзæн. Зæгъун мæ фæндуй уой, æма еци тухст дзаманти дæр нæ адæм сæ дзурд некæд сайдтонцæ, дзурд ку раттиуонцæ, уæд, цийфæнди зин ку адтайдæ, уæддæр æй æнæмæнгæ æнхæст кодтонцæ лæгийгæдгунæй. Уæхæн фæткæ уæди рæстæугути дессаг некæмæ кастæй, уомæн æма алкæмæндæр лæдæрд адтæй, гъæуама уотæ ке уа, е.

Зæгъун гъæуи уой дæр, æма уæди рæстæугути нæ адæм æрдхуæрдтæ айдагъ сæхе медæстæуæй нæ кодтонцæ. Ахид син уидæ æрдхуæрдтæ æндæр кавказаг адæмтæй дæр, фал тæккæ лимæндæр ба адтæнцæ уруссæгги хæццæ.

Берæ историон цаутæ æрими-сæн æма берæ аллихузон хабæрттæ ракæнæн ес еци æрдхуарддзийнади фæдбæл, сæ еугурей еу уаци ранимайунæн фадуат кæми ес, уомæ гæсгæ ба æрхæсдзинан, уæди рæстæугути кавказæг адæмти цардиуаги фарстатæмæ лæмбунæг ка 'ркатæй æма сæ фæффинста, еци номдзуд ахургæндтæй еуей æвдесæнтæ.

Кавкази тугъди рæстæги уруси æфсади службæ кодта афицерæй немущаг ахургонд Штедер. Берæ фæцæй Кавкази, адтæй Иристон кæмтти дæр. Ци уидта æма ци игъуста, уони финста æ бонуги. Еци бонуниммухур кодта немущаг æвзагбæл 1781 анзи Лейпциги. Ирон царди æууæлти туххæй си берæ хуарз æрмæг ес. Мах си райсдзинан уæхæн цаутæ.

Кавкази тугъди рæстæги уруси æфсадæй лигъдæнцæ мæгур æнæбарæ æфсæддонтæ Иристон кæмттæмæ æма римахстонцæ сæхе ами цæрæг адæми хæдзæртти. Штедерæн ихæсгонд адтæй еци лигъд æфсæддонти æрæмбурд кæнун æма сæ фæстæмæ Уæрæсæмæ ракæнун. Уомæ гæсгæ Штедер зилдæй кæмтти æма гъæути. Куд финсуй, уотемæй, дан, ирæнттæй некæ исгъæр кодта, лигъд уруссаг æфсæддонтæ имæ ке ес, уой. Дессаг, дан, мæмæ е фæккастæй, æма уруссаг æфсæддонтæ ирон хæдзæртти цардæнцæ хе бийнонти хузæн, косун, дан, сæ æгиридæр нæ кодтонцæ. Ракодтонцæ си уæддæр цалдæр æфсæддонти. Æма

кæмæ адтæнцæ, еци ирон лæгтæ сæ фæдбæл цудæнцæ коми думæгмæ, курдтонцæ, цæмæй сæ афицер ма бафхуæра. Уотæ æновуд адтæнцæ уруссæл.

Æууæндундзийнадæ æма дзурд æнхæст кæнун куд кадгин адтæнцæ мах адæми 'хсæн, уой туххæй зæрдиагæй финсуй Штедер.

– Дигори ку адтæн, уæд гъæди фæдзæгъæл дæн. Æрталингæ 'й. Еу рауæн пихсити рауидтон цидæр рохс æма мæхе уордæмæ исаразтон. Хæстæг ку бацудтæн, уæд кæсун, æма арти алливарс цидæр лæгтæ бадунцæ нимæтти. Ку мæ рауидтонцæ, уæд фæггæпитæ кодтонцæ. Сæ тохæнгæртæмæ фæллæбурдтонцæ, уотемæй цæйбæрцæдæр рæстæг фæллæудтæнцæ.

Æвæдзи, мæн хузæн æнайæнойти иуазæг сæмæ фæззиндзæнæй, уой æнгъæл нæ адтæнцæ, æма уомæ гæсгæ ба мæ бацудæй фæттарстæнцæ. Æз ку нæбал æзмалдтæн, ку неци дзурдон, уæд етæ дæр æрсабур æнцæ. Ракаститæ кодтонцæ сæ алливарсти æма, мæнæй æндæр си ку некæ адтæй, уæд мæбæл бауæндтæнцæ, фудгæнæг ке нæ дæн, уобæл. Се 'взаг син хуарз кæми зудтон, фал син куддæртæй балæдæрун кодтон, зæгъун, фæдзæгъæл дæн æма æнæгъæнæ бон стонг дæн.

Кæбæл исцурæвæрæ дæн, уонæй еу лæг, куд æй балæдæрдтæн, уотемæй сæ хестæр, æ фарсмæ мæ æрбадун кодта, кæстæртæ уйтæкæ фингæ ракодтонцæ æма нин байеудагъ æй дæргъæвæтийнæ дзубанди. Мæ фусунтæн сæ гæнæнтæ кæд бустæги цубур адтæнцæ, уæддæр устур ездондзийнадæ равдистонцæ æнæнгъæлæги иуазæги бабоц кæнунæн. Уотемæй ба адтæнцæ абæргутæ. Сæ хестæр адтæй зундгонд дигорон абæрæг Бекба.

Бекба баууæндтæй Штедербæл, дзурд ин равардта балимæн кæнуни фæдбæл. Уой фæсте Бекба æ абæргути хæццæ, æ лимæн Штедери курдиадæмæ гæсгæ, бацудæй уруссаг æфсадмæ службæ кæнунмæ. Æ ихæстæ, дан, хъæбæр хуарз æнхæст

кодта еци Бекба, æстауи æй æ финстити Штедер.

Ирон адæм уруси хæццæ лимæнæй ке цардæнцæ, уомæн берæ æвдесæндæртæ ес. Радзордзинан ма мæнæ ауæхæн историон цаути фæдбæл. 1774 анзи Иристон байеу æй Уæрæсей хæццæ. Уæрæсей хецауадæ равардта ирон адæмæн хуæнхти цъæстæй будурмæ раледзунни барæ. Хуæнхæстæй раледзæг адæм будурти аразун райдæдтонцæ сæ гъæутæ уруссаг хуторти кенæ хъазахæг станицити фарсмæ.

Мæздæг адтæй уруссаг фæдар æма æ алливарс ирæнттæ исаразтонцæ гъæутæ: Черноярское, Ново-Осетинское, Большое Осетинское, Ос-Богатырь, Бугулов, Хестанов, Джигкаев æма æндæртæ. Уæхæн гъæутæ арæзт æрцудæнцæ æндæр рауæнти дæр. Ами зæгъун гъæуи уой, æма будурмæ раледзæг дзиллитæ райдæдтонцæ сæхецæн лимæнтæ кæнун, ци хъазахъ æма уруси фарсмæ æрцардæнцæ, уони хæццæ.

Еуæй-еуæтæ, сæ уруссæг зонгити лимæнтæбæл ке нимадтонцæ, уомæ гæсгæ сæ цæуæтбæл æвардтонцæ уруссаг нæмттæ, уæдта сæ хигъди финстонцæ уруссаг муггагæй. Уотемæй Мæздæги фалдзос рауæнти æрцæрæг дигорæнтти æма ирæнтти æхсæн фæззиндтæй уруссаг муггæгтæ: Иванов, Чернышов, Насонов, Никифоров, Сидоров, уæдта хъазахæг муггæгтæ: Василенко, Николенко, Сидоренко æма æндæртæ.

Лабæмæ (гъæу Хъæрæсей) ци ирæнттæ фæллийгæдæнцæ, уонæй Черчестæ сæхе ниффинстонцæ куд Черкесовтæ, Чехойтæ – Чеховтæ. Разиндзæнæй ма æндæр уруссаг муггæгтæ дæр ирстойнаг адæммæ, фал уонæбæл нæбал дзордзинан, уомæн æма е, сæрмагондæй æрдзорун кæбæл гъæуи, уæхæн фарста æй.

Аллихузон адæмихæттити минæвæртти 'хсæн кæрæдземæн æрдхуард зæгъуни æгъдау хъæбæрдæр тапарахат æй Устур Фидибæстон тугъди рæстæги. Ирстойнаг тугъдон лæхъуæнтæ, фашистти нимæ тох кæнгæй, устур таси уогæй, сæхецæн акъопити æмбæлттæ кодтонцæ сæ æмтохгæнæг æфсæддонтæй, кæцæтæ адтæнцæ нæ бæсти адæмти минæвæрттæ. Кæрæдземæн ардбахуæрди дзурд дæтгæй, етæ тугъди будури æвдистонцæ кæрæдзæбæл æновуддзийнадæ, еумæйаг устур бæгъатæрдзийнадæ.

Æрдхуарддзийнадæ тугъдон фæззинд ке 'й, уомæн берæ æвдесæнтæ ес. Советон ахургонд Э.А. Грантовский финсуй, зæгъгæ, ирон адæммæ æрдхуард кæнуни фæткæ æрхъæрттæй скифти цардæй. Æвæдзи, аци гъуди раст æй.

Скифти истори лæмбунæг ниффинста æ недзаманайнаг бердзæнаг историк Геродот. Е куд финсуй, уотемæй скифтæ тугъдон адæм адтæнцæ, соми, дан, кодтонцæ сæ фидтæлти киртитæ æма тохæнгæртæй. Бæлвурдæй финсуй скифти æрдхуард кæнуни æгъдау бæл.

Скифтæмæ мах нурикон адæмæй никки тухгиндæр адтæй æрдхуард кæнуни æгъдау. Уой кой райгъустæй сауæнгæ идард бæститæмæ дæр, таурæхъти æма æмбесæндти хузи æй дзурдтонцæ Бердзенистон æма Роми паддзахæдти галауанти. Рагонбердзæнаг финсæг-сатирик Лукиан Сирийаг (сахар Самосантæй рацæуæг) II æноси (нæуæг нимадæй) ниффинста скифти æрд-

хуард кæнуни æгъдауи фæдбæл сæрмагонд уадзимис «Токсарис или дружба». Уруссаг æвзагмæ тæлмацæй æй ниммухур кодта академик В.В. Латышев. (Кæддæр мах газети дæр мухургонд æрцудæй дигорон æвзагмæ тæлмагондæй – Ред.). Раст зæгъун гъæуи, Лукиани новелли берæ æримисгæ хабæрттæ ес, фал уæддæр æ бундор ба æцæг æй – уæди фæткитæмæ гæсгæ «варварти» цард æмбесонди хузи æвдистонцæ.

Зундгонд ромаг поэт Публий Овидий Назон хуарз зудта сæрматти, се 'хсæн фæцæрдæй. Æма е куд финсуй, уотемæй сæрмагæ зæронд лæгтæй берæ фегъуста рагон таурæхътæ æма æмбесæндтæ сæрматти цардбæл. Æхе цæститæй син фæууидта сæ цард æма финсуй, зæгъгæ, кæд мæгур варвартæ адтæнцæ, уæддæр сæмæ бæрзонд æвæрд адтæй ездондзийнадæ. Сæрустур адтæнцæ сæ кæнгæ æнсувæртæй, æнхæст кодтонцæ сæ дзурд.

Советон ахургонд А.М. Хазанов куд рартаста, уотемæй скифтæ æма сæрмагæтæмæ æрдхуардæн адтæй сæрмагонд идауæг, хъæмайæн сæмæ Арес куд адтæй, уотæ.

Æрдхуард арæзт æй дууæ дзурдемæй – ард æма хуæрун-æй. Мевдесæг хуæрун ци амонуй, уой алкедæр хуарз зонуй. Нæ дзурдуйти ард æй хецæн дзурдæй дæр, амонуй: *клятва, присяга*. Нуртæкæ аци дзурд ахиддæр æмбæлуи дзурдбæстити. Зæгъæн: *Нарт сæ Уацамонгæй хуардтонцæ ард; ард дин хуæрун аци зæнхæй, соми кæнун бæрзонд цъæх арæй*.

Ард дигоронау игъусуй ард. Профессор Абайти Васо куд зæгъуй, уотемæй ирон æма дигорон дзурди хузтæ рацудæнцæ рагон ирайнаг арта – кенæ – рта-йæй. Артайæн рагон ирайнаг æвзæгги фуддæр ахедундзийнадæ адтæй. Еци гъуддаг æвдесунцæ нæ маддæлон æвзаги мæнæ ауæхæн дзурдбæститæ: *Хуцауи ард, адæми ард, ард ди бацæуæд, ард дæ баййæфæд, ард дæ фæдбæл æфтуд æрцæуæд æма æндæртæ*.

Куд уинæн, уотемæй еуæй-еу дзурдбæстити ардæн ес бафайнаг нисанеуæг. Цæмæн уотæ 'й, е бæрæг нæма 'й.

Скифтæ, сæрмагæтæ æма алантæ ардæн ке кувтонцæ, е бæрæг æй сæ сахари номæй дæр. Хъйрими сахар Феодосий кæддæр алантæ худтонцæ Артабда, нур æй зæгъианæ куд авд арди. Алантæ, æвæдзи, еу ардмæ нæ кувдонцæ, фал авдемæ.

Рагон ирайнаг адæммæ дзурд ард (дигоронау – ард) кадгин ке адтæй, уой æвдесунцæ, ци адæймæгути нæмттæ сæмæ байзадæй, етæ: *Артахшатра, Артафарн, Артабан, Артавазд, Артанат æма æндæртæ*.

Берæ зундгонд ахургæндтæ архайдтонцæ дзурд ард (арт) рартасунбæл. Рагон ирайнаг æвзаги æ медес адтæй «священный», авести ба ин ес цидæр уæларвон медес – «благодать».

Ирон æвзаги дзурд ард мевдесæг дзурд хуæруни хæццæ баст цæмæн æй, е зин зæгъæн æй. Уотæ ку фæззæгъуонцæ, дæ нестæ дин хуæрун, гъома, цæмæй дæ нестæ фесæфонцæ, зæгъгæ, уæд уой балæдæрун æнгъезуй, фал ард ба куд ес хуæрæн? Еци фарста нерæнгæ дæр ма лæууи ахургæндти размæ.

Олимпиаг гæзтити туххæй нæ абони нæ радзубанди райдайун фæндуй, кутемæй фæззиндтæнцæ æма сæ нисанеуæг ци атæй, уой æримисунæй. Зундгонд куд æй, уотемæй уонæн сæ райгурæн бæстæ иссæй Бердзенистан (Греци). Уоми нимад цудæнцæ тæккæ агъазиудæр æма цитгийнагдæр гæзтитæбæл. Арæст ба цудæнцæ Олимпи – аци рауæн бердзейнæгтæ нимадтонцæ цитгинбæл. Уомæ гæсгæ гæзтитæ дæр исхудтонцæ Олимпиаг.

Берæ аллихузон таурæхътæ ес, олимпиаг гæзтитæ куд равзурстæнцæ, уой фæдбæл. Фал син еумæйаг ба е æй, æма аци гæзтитæ баст æнцæ рагон бердзейнаг Хуцæутти æма бæгъатæрти хæццæ.

Тæккæ райдайæни арæст æрцудæнцæ нæ доги (эри) агъоммæ 776 аңзи æма арæст цудæнцæ нæ нури доги 393 аңзей уæнгæ. Æдеугурæй Олимпи арæст æрцудæй 293 Олимпиади.

Олимпиаг гæзтитæ устур цау исуиуонцæ еугур бердзейнæгти царди дæр. Уоми ка фæууæлахез уидæ, етæ нимад адтæнцæ тæккæ цитгиндæртæбæл, ци бæстихæйтæй рацæуиуонцæ, уоми, уæдта кадæгонд цудæй еци бæстихæйтæн æхецæн дæр.

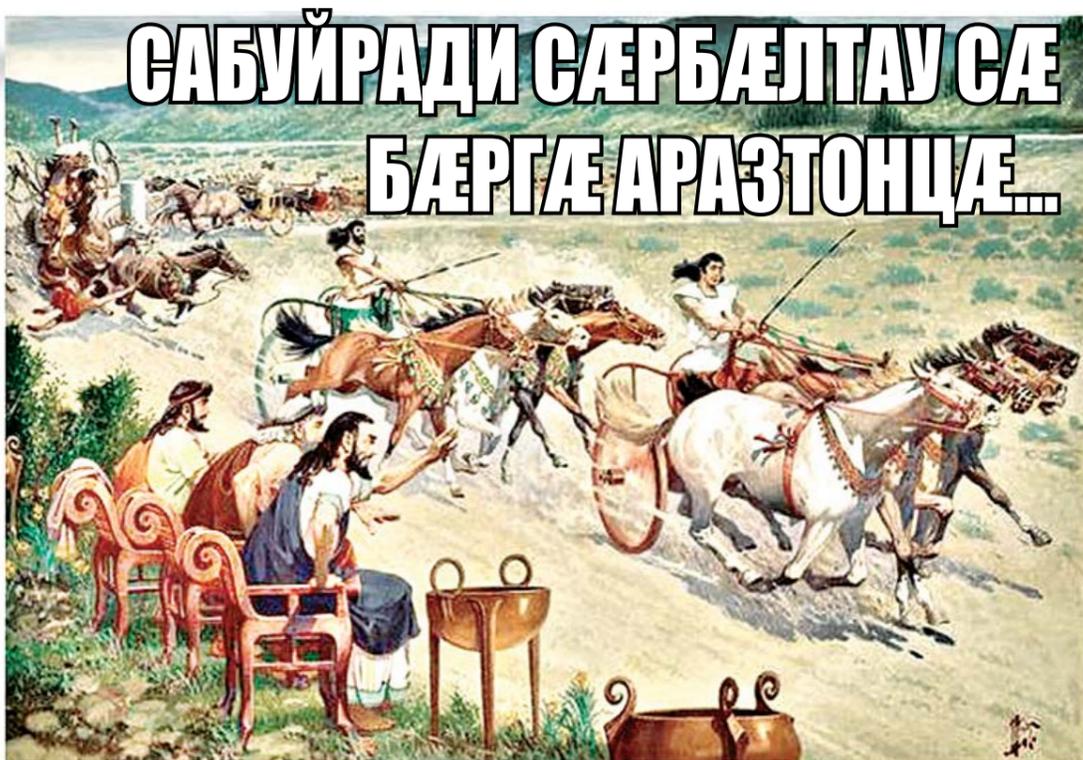
Нæ доги агъоммæ VI æноси ба Олимпиаг гæзтити хузæн еристæ аразун райдæдтонцæ аллихузон атлеттæ иннæ рауæнти дæр. Зæгъæн, Парижи, Истмиаг æма Немейнаг гæзтитæ дæр арæст цудæнцæ аллихузон Хуцæутти номбæл. Фал уæддæр бердзейнаг Олимпиадтæ нимад цудæнцæ дуйней тæккæ ахсгидæртæбæл, уоми бавдист æскъуæлтдзийнæдтæ ба тæккæ берзонддæр уæлахезтæбæл. Сæ кой син сæ исфæлдистадон кустити кодтонцæ сауæнгæ ма алли рæстæгути дзурдзæугæдæр лæгтæ дæр: Плутарх, Геродот, Пиндар, Лукиан, Плавнасий, Симолид æма æндæртæ.

Олимпиаг гæзтитæ берæ рæстæгути арæст нæбал цудæнцæ, уомæн æма сæ динкустгæнгутæ баниматтонцæ сæргъæндзийнадæбæл, дзилли сæризунд дзæгъæлтæгæнæнбæл.

Фал XIX æноси разиндтæй уæхæн хъæлпæресгин адæймаг, кæцимæн бантæстæй уони иснæуæг кæнун. Е адтæй Пьер де Кубертен – æрæстæги сæрæн лæгтæй еу. Æма уобæл æй нæ идарддæри дзубанди.

Сорбонни устур зали 1894 аңзи 16 июни æрæмбурд æнцæ уæди кадгин лæгтæ. Етæ Парижмæ æрбацудæнцæ берæ бæститæй, уони хæццæ Уæрæсей минаявæрттæ дæр, æма исфæндæ кодтонцæ рагон грекъæгги намусгин спортивон æгъдæуттæ нæуæгæй æнхæст кæнун. Уæд баунаффæ кодтонцæ нурикоккони фиццаг Олимпиаг гæзтитæ дууæ аңзей фæсте Бердзенистани раветун, уомæн æма уоми цалдæр мин аңзей размæ хъаури, рæсугъддзийнади æма сабурдзийнади кадгин бæрæгбонмæ æрæмбурд æнцæ бæсти æма æ фæсденгизаг зæнхити хъаурагиндæр атлеттæ.

Уогæ Олимпиаг гæзтитæ нæуæгæй райдайуни гъди фæззиндтæй, Сорбонни ци æмбурд адтæй, уомæй берæ раздæр. Спорт ка уарзуй, уонæй уæд еу, уæд иннæ сауæнгæ евгъуд æноси фиццаг

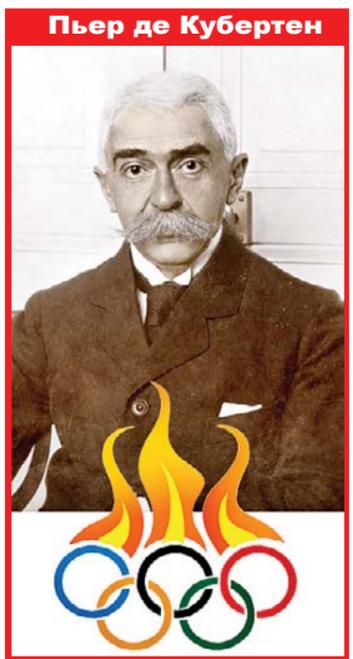
æмбеси, фæндæ хаста алли бæстити спортсменти фембæлдтитæ аразуни туххæй. Олимпиаг гæзтитæ аразуни гъудитæ уæлдай хъæбæрдæр истухгин æнцæ, цалдæр адæймаги 1887 аңзи къахæнти æма белти хæццæ ку 'рбацудæнцæ, уой фæсте. Етæ адтæнцæ ахургæндтæ, немуцаг археологион экспедиций архайгутæ. Етæ дзæвгарæ рæстæг æвæллайгæй къахтонцæ еци рауæнти зæнхæ, цалинмæ мраморæй конд колоннитæ сæститæбæл æма, берæ рæстæг кæбæл рацудæй æма цъæх изгæхуз ка иссæй, уæхæн статуитæбæл не 'сæмбалдæнцæ, уæдмæ. Статуитæ конд адтæнцæ бронзæй. Етæ адтæнцæ, тæккæ рагондæр дуйней хъæбæр зундгонд ке нæмттæ адтæнцæ, еци бæгъатæрти статуитæ. Идарддæр къахгæй никидæр ма иссирдтонцæ дорæй æма бронзæй конд дисктæ, грекъаг тугъдонти æрцити сæститæ, тохи уартитæ.

Археологтæ цитæ иссирдтонцæ, етæ ци адтæнцæ, уой бæлвурддæр базудтонцæ рагон историкти æма поэтти уадзимистæмæ гæсгæ.

Еу загъдæй, XIX æноси цæрæг адæм фæстæдæр базудтонцæ, рагон эллитæ куд цардæнцæ, уæлахез унбæл куд тох кодтонцæ æма сæ устур бæрæгбони – Олимпиаг гæзтитæ – куд игъæлдзæг адтæнцæ, уой. Адæм еци хабæрттæ цæйбæрцæбæл фулдæр зудтонцæ, алли бæстити ахургæндтæ Олимпий пурхæнти цæйбæрцæ уæлдæр гъуддæгтæ æргом кодтонцæ, уойисæбæл адæми хъæбæрдæр фæндадтæй кæддæри сабурдзийнади æма хæлардзийнади бæрæгбон, уой æгъдæуттæ æма фæткитæ нæуæгæй райдайун.

Фал еци арфиаг нисан уæди рæстæги беретæ лæдæрдтæнцæ аллихузи. Еуæй-еу паддзахадон разамонгутæ бустæги зæрдиягæй дзурдтонцæ, Олимпиаг гæзтитæ нæуæгæй райдайун гъæуи, цæмæй уони фæрци адæм сæ уæззæу цард иронх кæнонцæ, зæгъгæ. Иннетæ ба дзурдтонцæ, уæхæн устур спортивон еристæмæ, гъома, олимпиадæмæ цæттæ кæнун нæ бæститæн фæйагъаз уодзæнæй хъаурагин æма фæразон тугъдонтæ цæттæ кæнунæн, зæгъгæ.

Фал амонди гъуддæг адтæй, е, æма олимпиаг æзмæлди райдайæни æ сæргъи лæудтæнцæ, паддзахæдти разамонгути хузæн нæ, фал бустæги æндæр хузи ка гъуди кодта, уæхæн адæймæгутæ. Æма уонæй еу адтæй Пьер де Кубертен. Уомæй гъæуама æнæмæнгæ арфиаг уонцæ фæстæдæри фæлтæртæ. Еци хуарз адæймаги туххæй бæлвурддæр радзорун æнгъезуй.

Кубертен университет каст ку фæцæй, уæд æхецæн равзурста ахургæнæги куст. Е адтæй, Франций спортивон змæлди сæргъи ка 'рлæудтæй, уонæй еу. Æ ном иссæй хъæбæр зундгонд. Пьер де Кубертен равзурстонцæ Франций спортивон æхсæнæдти цæдеси Генералон секретарæй. Франций хецауадæ ин бафæдзахста, физикон гъомбæлади гъуддæг алли бæстити куд æвæрд адтæй, уой базонун. Кубертен дуйней еугур паддзахæдтæмæ дæр равивста сæрмагонд финстæгутæ æма фарста, спортивон гъомбæладæ кæми куд æвæрд адтæй, уой туххæй, уæдта æхуæдæг дæр адтæй фæсарæнти. Кубертен фæгæ æрмæг ку æрæмбурд кодта, уæд æй исахур кодта лæмбунæг æма æрцудæй уæхæн хатдзæгмæ: атлетикæ

(уæди дзамани уотæ хундтæнцæ спорти еугур хузтæ дæр) аңзæй-аңзмæ æдзæллагдæрмæ цæуи. Æма ци бакæнун гъæуи, æдзæллагмæ цæмæй мабал цæуа, уой туххæй?

Кубертен куд æрæстæфтæй, уотемæй, спортивон клубтæ ахид æдзæстуарзонæй кастæнцæ кæрæдзæмæ. Гимнасттæ буцæутæ кодтонцæ бæлæгътæргутти хæццæ, бæлæгътæргутæ – фехтовальцикти хæццæ, етæ ба теннисистти хæццæ æма уотæ идарддæр... Алкедæр си æхе спорт нимадта хуæздæрбæл.

Кубертен æ дзамани иннæ зингæ архайгити хæццæ æрцудæй уæхæн хатдзæгмæ, æма спортсменти фиццагидæр байеу кæнун ке гъудæй сæхе бæстити, уæдта уой фæсте етæ гъæуама байеу адтайуонцæ еу æхсæндуйнеуон организаци.

– Рагон эллитæ куд кодтонцæ, уотæ бакæнæн цæмæннæ ес?.. Рагон эллитæ цуппар аңзмæ еу хатт æрæмбурд уиуонцæ Олимпиаг гæзтитæмæ. Адæмтæмæ исæвзурун кæнун гъæуи уиуонгти хъаурагæй рæстæрдæ ерис кæнгæй, сабуирадæ, кæрæдзей лæдæрун æма нимауиуонæ тундзундзийнадæ.

Кубертен зилдæй алли бæститæбæл, къаролтæн æма хецауеуæгæнгутæн дзурдта, цæмæй æрлæуиуонцæ æ фæндони фарс æма фæйагъаз кодтайуонцæ олимпиаг æзмæлди иснæуæг кæнунæн. Æма Кубертени фæндæмæ гæсгæ 1894 аңзи арæст æрцудæй Еугур Дуйнеуон спортивон конгресс.

Зæгъун гъæуи, уæди дзамани ефстагæй фæстæмæ ке нæ адтæй, алли бæстити спортсменти фембæлдтитæ исаразун ке бон адтæйдæ, уæхæн дуйнеуон спортивон организацитæ. Алли бæстити фиццаг спортивон еугæндтæ – бæлæгътæруни Æхсæндуйнеуон Федераци æма къахдзонæгътæбæл уайуни Æхсæндуйнеуон цæдес арæст æрцудæнцæ айдагъдæр 1892 аңзи. Фал уæддæр дуйнеуон спортивон организаци исаразун гъуддæг размæ цæун байдæдта. Олимпиаг змæлд еугур бæстити дæр цæмæй разиндтайдæ, уой туххæй конгресси баунаффæ кодтонцæ Еугурдуйнеуон олимпиаг комитет исаразун. Еци комитети сæргъи æрлæудтæй Пьер

де Кубертен. «Бæрзонд æй уæлахези кадæ, фал никки бæрзонддæр ба 'й тох кæнуни кадæ!..» Кубертен аци дзурдтæ иссæнцæ олимпиаг девиз.

Олимпиаг гæзтитæ иснæуæг кæнуни туххæй ку баунаффæ кодтонцæ, уæд иннæ ахсгид фарста ба е адтæй, æма фиццаг хатт кæци бæсти гъæуама рацудайуонцæ. Лæдæрд адтæй, еци кадгин барæ Грецийæн ке равардтонцæ, е. Фал фæззиндтæй устур зиндзийнæдтæ: Грецийæн æ финансон æма æндæр равгитæ уойисæбæл кадавар адтæнцæ, æма паддзахадæ еунæгæй не 'схъаураæ кодтайдæ Олимпиадæ раветунæн.

Уомæ гæсгæ ба Кубертен æвæстеуатæй рандæ 'й Афинтæмæ, фембалдæй бæсти къароли хæццæ. Уой уæлæнхасæн ба ма Кубертен е 'мцæдесон кодта уæди дзурддæуæгæ æма фæйагъаз кæнунгъон адæймæгутти, бауæндун сæ кодта, ци гъуддæг исаразуйнаг æнцæ, е цæйбæрцæбæл ахсгидæй, уобæл. Еу загъдæй, хъæбæр æновудæй байархайдта, цæмæй Олимпиаг гæзтитæ æнтæстгинæй рацудайуонцæ, ци æхцатæ багъудайдæ, уони æрæмбурд кæнунбæл. Хецæн адæймæгутæ ци æхцатæ равардтонцæ, уони фæрци фæуустурдæр æма фæххуæздæр кодтонцæ мраморæй арæст стадион Афинти.

Æма 1896 аңзи апырели райдайæни кадгин уавæри, федауцæй-федауцæдæр бæрæгбони хузæнæй райдæдтонцæ нæуæг доги Фиццаг Олимпиаг гæзтитæ.

Сæрдигон гæзтити Олимпиадæ ку фæззиндтæй, уæд еци гъуддагмæ æрхицæ кодтонцæ спорти зуймон гæзтити архайгутæ дæр.

– Æма мах ба цæмæй лæгъздæр ан? – Махæн дæр нæ бон æй нæхе Олимпиадтæ раветун зу-мæги.

Аци гъуддæг дæр, куд хуæздæр адтайдæ олимпиаг æзмæлдæн еумæйагæй, еци хузи райаразунмæ бавналдта Пьер де Кубертен. Æма французæг Альпиги минкъий курортон сахар Шамонийи 1924 аңзи январий райдæдтонцæ фиццаг зуймон Олимпиаг гæзтитæ. Архайдтонцæ си æхсæрдæс бæстей спортсментæ.

Олимпиаг гæзтитæ нæуæгæй аразун ку байдæдтонцæ, уæд сæ нисанеуæг адтæй еу: дуйней еугур паддзахæдти спорти тухгиндæрти еристæ гъæуама цæуонцæ рæстæдæ æма æмбарæдзийнади бундорбæл, æма уотемæй адæмти 'хсæн кæрæдзей лæдæрундзийнадæ парахатдæр кæнун. Архайдтонцæ, цæмæй е адтайдæ æцæг бæрæгбон, цийнаг еугур адæмтæн дæр. Æма си алкæддæр тæккæ тухгундæрти æмрæнгæ уиуонцæ нæ Фидибæсти спортсментæ.

Берæ рæстæгутти дæргъи уотæ адтæй. Фал фæстаг рæстæгутти Олимпиадтæ аразуни гъуддæгутæ æдзæсгон «аразгити» къохти фафудæнцæ æма син сæ раздæри нисанеуæг алли гиризæг миутæй исусхъуммитæ кодтонцæ.

Уогæ аци фарста уойисæбæл ристаг æй, æма ибæл сæрмагондæй хецæн дзубанди гъæуи. Æма нæ газети хæстæгдæр номæртæй еуеми мухур кæндзинан уой фæдбæл æрмæг.

БИЧИЛТИ Алетæ

ОСЕТИНСКИЙ КОННЫЙ ПОЛК

Война – всенародное бедствие. Но именно в это тяжелое время испытаний раскрываются лучшие черты народного характера: патриотизм, твердость духа, готовность послужить общему делу, самопожертвование, мужество и доблесть. В тяжелый для страны час государство призывало на защиту Отечества лучших своих сынов. И всякий раз в первых рядах защитников Родины оказывались представители маленького осетинского народа. А репутацию мужественных воинов они заслужили давно. В царской армии, где никогда не было деления по национальному признаку, все же существовали три части, сформированные из представителей одной нации. Это Дагестанский конный полк, Туркменский и Осетинский конные дивизионы.

Впервые Осетинский дивизион был сформирован в составе Терско-Горского конного полка во время русско-турецкой войны 1877-1878 гг. Совершив массу подвигов, показав героизм и отвагу, осетины заслужили высокую оценку своей ратной службе, и дивизион получил Георгиевское знамя.

Вскоре после окончания войны дивизион был расформирован, о чем в Осетии сожалели, и не раз различные делегации просили Государя Императора восстановить его. После введения в 1886 г. в России всеобщей воинской обязанности, по которой призыву подлежало только христианское население, осетины-мусульмане добились права на равных с православными осетинами нести воинскую службу. Для этого 10 июня 1890 г. вновь был сформирован Осетинский конный дивизион, командиром которого стал полковник **А.Э. фон Крузенштерн**. 3 ноября 1899 г. во Владикавказе в торжественной обстановке дивизиону был вручен штандарт. Освящение штандарта совершил епископ Владикавказский и Моздокский Владимир, после чего чины дивизиона были приведены к присяге, и начальник дивизии вручил штандарт коленам преклоненному командиру дивизиона полковнику **М.А.Лыщинскому**. В тот же день полковник Лыщинский издал приказ по дивизиону, в котором были такие слова: «Пусть отныне облик Святого Георгия, красующийся на нашем штандарте, будет служить нам всегда и везде напоминанием благословения Божьего, данной клятвы на верность и путеводной звездой на славу нашего дивизиона».

В последующие годы командирами дивизиона были полковники **Г.Г.Ткаченко**, **В.Д.Сердаковский**, **Н.Н. фон дер Нонне**, **А.А.Яхонтов**, а к началу Первой мировой войны дивизион возглавил полковник **Сафарбей Мальсагов**. К этому времени дивизион квартировал в г. Ставрополе и входил в состав 3-й Кавказской казачьей дивизии. Его рядовой состав (всадники) целиком состоял из осетин, а вот среди офицеров были представители разных националь-

ностей. На 1912 г. в дивизионе служили: полковник Мальсагов, ротмистры **Василий Панфилов**, **Георгий Кануков**, **Владимир Крылов**, **Давид Абадиев**, штабс-ротмистры **Константин Кобиев**, **Федор Сыщанко**, **Николай Гуржибеков**, поручики **Георгий Махатадзе**, **Борис Нагайбаков**, **Юсуп Макуев**, корнеты **Михаил Абадиев**, **принц Нуси-Ага**, **Решид Шамилев**, **Борис Осиповский** и прапорщик **Николай Цаллагов**.

С началом Первой мировой войны в июле 1914 г. Осетинский конный дивизион в составе своей дивизии сразу же отбыл на фронт, и уже в первых числах августа осетины перешли австрийскую границу. 13 и 14 августа 1914 г. 3-я армия, в которую входила 3-я Кавказская казачья дивизия, нанесла ряд поражений неприятелю, и он поспешно стал отступать. Осетинский дивизион вместе с другими конными частями бросился преследовать противника. В результате было захвачено 10 000 пленных и 60 орудий.

Вскоре полковник Мальсагов получил в командование 1-й Дагестанский конный полк, а Осетинский дивизион возглавил подполковник **Владимир Крылов**. Война есть война и, к сожалению, сражения не обходились без потерь. Из офицеров в боях весной 1915 г. погибли корнеты **Михаил Каиров** и **Владимир Щеглов**. Храбрый корнет Щеглов посмертно был награжден орденом Св. Георгия 4-й степени.

В последующие месяцы Осетинский дивизион сражался в предгорьях Карпат и Галиции, прикрывая отступление русской армии. Всадники-осетины воевали мужественно и не раз получали благодарности от начальства. Но в дивизионе по-прежнему было лишь две сотни, а желающих послужить Отечеству было предостаточно. Несколько раз представители осетинского народа во главе с отставными генералами **А.Борукаевым** и **И.Гайтовым** и другими влиятельными лицами просили Государя Императора развернуть дивизион в полк. Николай II внял их просьбам, и осенью 1915 г. последовал приказ о пе-

реформировании дивизиона в полк. Осетинский дивизион был снят с фронта и 14 сентября 1915 г. выступил из г.Слущка через г.Бобруйск в г.Армавир, куда прибыл 20 октября 1915 г. По новым штатам, в Осетинском конном полку должны были числиться: 22 офицера, 3 врача, 1 чиновник, 868 строевых и 83 нестроевых нижних чина (всадников), всего 977 человек.

26 декабря 1915 г. подполковник Крылов доложил начальству, что формирование полка закончено, а на следующий день он сдал полк новому командиру полка полковнику **Абдулла-беку Табарсаранскому**, прибывшему из 1-го Дагестанского конного полка. В эти же дни полку было вручено Георгиевское знамя бывшего Осетинского дивизиона, полученное за отличия в русско-турецкой войне 1877-1878 гг. После расформирования дивизиона знамя хранилось во Дворце начальника Терской области. К этому радостному событию прибавилось еще одно: вахмистры **Виссарион Хадиков** и **Константин Сокаев** за боевые отличия получили Георгиевские кресты 1-й степени и стали полными Георгиевскими кавалерами. Виссарион Хадиков вскоре был произведен в прапорщики и продолжил службу уже офицером.

В начале января 1916 г. полностью укомплектованный Осетинский конный полк отбыл на фронт. В его рядах состояли: командир – полковник **Табарсаранский**; помощники командира полка – подполковники **Крылов** и **Кобиев**; командиры сотен – поручик **Юшков**, подьесаул **Белогорцев**; штабс-ротмистр **Обухов**; поручик **Смирнов**; штабс-ротмистр **Чистяков**; капитан **Меркулов**, а также ротмистр **Панфилов**, капитан **Дзугаев**, штабс-ротмистр **Нагайбаков**, поручики **Шамилев**, **Торчинов**, **Цаллагов**, **Макуев**, **Мальсагов**; сотник **Стороженко**; корнеты **Дзугаев**, **Кокаев**, **Церпицкий**; прапорщики **Бакрадзе** и **Кошуба**.

Прибыв на фронт, Осетинский конный полк вновь вошел в 3-ю Кавказскую казачью дивизию, составив с 1-м Дагестанским конным полком 2-ю бригаду. Из Буковины дивизия была переведена в Полесье и

включена в состав 4-го конного корпуса генерала Гилленшмидта. Летом 1916 г. началось наступление Юго-Западного фронта, а в бездонных трясины Полесья без всякой пользы завязло семь превосходных конных дивизий, о них словно забыли. Но они дождались своего часа и, посланные в наступление, наголову разбили германцев в боях у Гапузии, Волчеца и Маневичей. Вскоре после Февральской революции в командном составе полка произошли некоторые изменения. В него стали переводить офицеров-осетин из различных частей. В полк прибыли: полковник **Василий Тускаев**, ротмистр **Павел Кибиров**, корнеты **Георгий Дзодзоев** и **Александр Казбек**, прапорщики **Николай Гульдиев** и **Хакудзо Босиев**. А 26 мая 1917 г. новым командиром полка был назначен полковник **Василий Хетагуров**. Впервые за долгие годы во главе полка стал командир – осетин. Для полковника Хетагурова было почетно повести в бой земляков, хотя и непривычно после многолетней службы в Терском казачьем войске.

Когда началось летнее наступление русской армии, 3-я Кавказская казачья дивизия приняла в нем активное участие. Несмотря на то, что под влиянием большевистской пропаганды армия начала разваливаться, Осетинский полк еще сохранял боеспособность. Благодаря этому ему поручали самые ответственные задания.

В июле 1917 г. пехотные части, бросив фронт, стали беспорядочно отступать. Прикрывать это позорное бегство у города Монастержиско пришлось Осетинскому полку, и 11 июля произошла трагедия. В Монастержиско хранились большие запасы боеприпасов, и в город послали саперную команду взорвать их. Саперы взорвали склады, не предупредив осетин, продолжавших сражаться на окраине города. В результате погибли полковник Хетагуров и несколько десятков всадников. Все это произошло на глазах у генерала П.Н.Врангеля, который в те дни командовал корпусом и выехал в Монастержиско сообщить осетинам об отступлении.

Тело полковника Хетагурова было найдено, его привезли во Владикавказ и передали земле в ограде Осетинской церкви. К сожалению, позднее его могила была утеряна и ныне ее место неизвестно.

После гибели полковника Хетагурова Осетинский полк возглавил войсковой старшина **Петр Занкисов** из 1-го Кизлярско-Гребенского полка. В командовании он пробыл до 9 сентября 1917 г., когда по болезни сдал полк подполковнику **Хаджимуссе Дзугаеву**.

При подполковнике Дзугаеве Осетинский полк был выведен из состава 3-й Кавказской казачьей дивизии и включен в состав формируемого Кавказского туземного конного корпуса. В конце сентября 1917 г. части Туземного корпуса прибыли в Терскую область, где развертывание корпуса продолжилось. Начал формироваться 2-й Осетинский конный полк, командиром которого стал полковник **Григорий Келлер**. Оба Осетинских полка составили 2-ю бригаду полковника **Якова Хабаева** и вошли в состав 2-й Кавказской туземной конной дивизии, начальником которой был назначен генерал лейтенант **Хоранов**. Но больше в едином строю всадникам-осетинам воевать не пришлось. К январю 1918 г. осетинские полки фактически распались, а официально их расформировали в мае 1918 г.

Бывшие однополчане по Осетинскому конному полку после октября 1917 г., избрав каждый свой путь, оказались на разных сторонах братоубийственной войны. Но все они остались в истории полка.

**По книге Ф. КИРЕЕВА
«Герои и подвиги».**

ВЛАДИМИР ПУТИН: « ПОЛИТИКА ЗАПАДА – ГРАБИТЕЛЬСКАЯ И КОЛОНИАЛЬНАЯ...»

Президент России Владимир ПУТИН, выступая на пленарном заседании 25-го Петербургского международного экономического форума, назвал политику Запада грабительской и колониальной:

– Ситуация зрела годами, подстегивалась

недалековидными действиями тех, кто привык решать свои проблемы за чужой счет, кто полагался и до сих пор полагается на механизм финансовой эмиссии, чтобы перекупать, перетягивать на себя торговые потоки, и тем самым обострять дефицит и провоцировать гуманитарные катастрофы в отдельных регионах мира. Это по сути все та же грабительская, колониальная политика, но, конечно, в новом виде, в новом издании, гораздо более тонкая и изощренная.

В своем выступлении Владимир Путин особо отметил, что все это открывает для России новые возможности и является стимулом для построения экономики, обладающей полным, а не частичным технологическим, производственным, кадровым и научным потенциалом.

Советский Союз был разрушен под лозунги о необходимости построения истинной демократии – такой, как в США или в Европе. А если коротко, то, как говорили тогда, «в цивилизованных странах». Позднесоветский обыватель, раскрыв рот, внимал рассказам о верховенстве права, о неподкупности судов, о честных выборах и, конечно же, о священной и неприкосновенной частной собственности. Сложилась целая мифология, так что уже постсоветский обыватель до сих пор в массе верит, будто страны так называемого Запада всегда на подъеме, всегда честны и справедливы, всегда богаты и законопослушны. Понятно, что человек ищет и, наверное, будет искать рай земной; что хилиастические идеи в самых разных интерпретациях неистребимы, но все равно странно смотреть, как взрослые и образованные люди ну никак не могут расстаться с ребяческими фантазиями. И все это тянется из года в год, из поколения в поколение.

Двести лет назад наши предки свято верили, что французы – культурная нация. Но вот пришла эта культурная нация в Москву и в церквях устроила коношню. И.Г. Эренбург описывает старика, отказавшегося эвакуироваться из подмосковной деревни перед приходом немцев на том основании, что-де немцы – культурная нация. Очередная культурная нация угнала в полон внука глупого старика, самого ограбила до подштаников и напоследок спалила деревню. Но не прошло и полувека, а наши соотечественники создали себе нового мируа. «Американ бой, уеду с тобой, / Уеду с тобой, Москва прощай...» – на излете XX века запела вся страна. А самое интересное, что и по сей день многие уверены, будто на Западе идеальное жизнеустройство и кристально честные люди, которые всегда и все делают правильно.

В России до сих пор не решена проблема под названием «отток капитала». Но мы же прекрасно помним, как еще в начале 2000-х граждане, чей капитал регулярно оседал на западных банковских счетах, объясняли свое непатриотичное поведение надежностью вкладов на Западе. Якобы там так блюдут священное право частной собственности, что при одном только

намек на злоумышление против этого права остановится жизнь, и рухнут основы бытия.

Но два года назад и Швейцария, и США – то есть закоперщики среди хранителей нерушимого права частной собственности – вдруг «заморозили» активы и счета российских вкладчиков. А помощник президента США по национальной безопасности Джейк Салливан

виняла РФ в нарушении Будапештского меморандума. Между тем, когда меморандум подписывался в 1994 г. недавно образованное государство Украина понималась в соответствии с Декларацией о государственном суверенитете 1990 г., гласившей: «Украинская ССР торжественно провозглашает о своем намерении стать в будущем постоянно нейтральным государством, ко-

Светлана ЗАМЛЕПОВА, кандидат философских наук, писатель

ГРАБИТЬ ЗАПАДУ НЕ ПРИВЫКАТЬ

подлил масла в огонь, заверив, что это не временная мера, это навсегда: «Наша цель заключается не в том, чтобы вернуть их (активы. – С.З.). Наша цель в том, чтобы использовать их как можно лучше». Правда, на постсоветском пространстве и тут нашлись западоклонники, для кого все, что ни делается на Западе, – к лучшему. «Россия сама нарушила все правила, – закричали они, – так пусть не жалуется, теперь в отношении России тоже никто не станет соблюдать правила!» Но позвольте! Чем же тогда западные буржуины лучше ненавидимых вами большевиков, для которых частная собственность не имела ореола святости? И разве те же Соединенные Штаты никогда не нарушали установленные международные правила?

А вот другой пример. После 2014 г. Украина неустанно об-

торое не принимает участия в военных блоках и придерживается трех неядерных принципов: не принимать, не производить и не приобретать ядерного оружия. Но уже в 1992 г. Украина присоединилась к Совету североатлантического сотрудничества, на ее территории регулярно проводились учения Северо-атлантического альянса, а в 2003 г. на Украине был принят закон «Об основах национальной безопасности Украины», где было прописано намерение страны вступить в НАТО. Дальше – больше. Правила были нарушены, причем нарушены лукаво и вероломно. Однако это не стало основанием для ареста украинских счетов или имущества граждан этой страны.

Но едва ли стоит стыдить хулиганов и профессиональных воров за то, что те хулиганят и воруют. А благополучие западных

стран действительно основано не на трудолюбии или гениальности, а в первую очередь – на грабеже и насилии, на сокровищах, вывезенных с территории Африки, Америки, Индии, Китая... «Цивилизованные нации» перердрили между собой за дележ чужого добра. Золото, слоновая кость, произведения искусства, живой товар... России, к слову, тоже досталось от этих «цивилизаторов». И не только в 1612, 1812 или в 1941 г. Вот официальные данные по результатам интервенции, когда Россия фактически вела войну против четырнадцати государств, явившихся в 1918 г. помочь русскому народу, ни словом не просившему о такой помощи. И так, Чехословацкий корпус, с восстановления которого и началась в России Гражданская война, вывез 8884 т рафинированной меди, 4769 т хлопка, 334 т каучука, сотни тонн шерсти, древесины, льна и пр. Меньше чем за год золотой запас Чехословакии вырос в три раза. Австро-Венгрия и Германия вывезли около 2 млн пудов сахара, 9132 вагона зерна, 22 148 вагонов продовольствия, 200 тыс. лошадей и другого скота. Из Закавказья вывезли 31

– «аграрной сверхдержавой». Все делается так, чтобы бараны сами шли на убой. Да еще радовались и благодарили.

Правда, время от времени волчьи клыки все же проглядывают из-под овечьей шкуры. И тогда все, кто сохранил остатки здравомыслия, понимают, что «Запад есть Запад, Восток есть Восток, / И вместе им не сойтись...» В очередной раз это чувство можно было испытать, когда министр финансов США Джанет Йеллен заявила, что использование российских активов на Украине не является «кражей», несмотря на заявления Путина. Никаких юридических проблем с кредитом для Украины, обеспеченным изъятыми российскими активами, не существует, по мнению госпожи Йеллен. Об этом сообщает ABC News. «После жестокого нападения России на Украину Соединенные Штаты и наши партнеры по глобальной коалиции решили «заморозить» с последующей конфискацией российские активы, находящиеся в нашей юрисдикции. Это порядка 280 миллиардов долларов, и большая часть – около 200 миллиардов долларов – находится в бельгийском финансовом институте, но доходы от этой суммы больше не принадлежат России», – пояснила министр финансов.

Это было сказано в ответ на заявление президента РФ о том, что западная помощь Украине основывается на краже российских денег. Но разве когда-нибудь грабеж, или избавление себя от моральных обязательств с последующим присвоением чужого, были для Запада проблемой? Фактически госпожа министр отвечает именно на этот вопрос: «Никаких юридических проблем!» Когда в Германии решили, что евреи – неполноценная нация, то с легким сердцем обобрали всех евреев. Сегодня Россия стала своего рода коллективным евреем из 40-х годов XX века, почему бы не обобрать Россию, если она неправильная? И как тут не вспомнить уже процитированного выше писателя: «Давайте четко уясним, что русский – очаровательный человек до тех пор, пока он завернут в свою рубашку. И только когда он настаивает, чтобы его считали самым восточным из западных людей, а не самым западным из восточных, он становится расовой аномалией, с которой трудно иметь дело...» (Р. Киплинг).

Да, они как Бурбоны – ничему не научились и ничего не забыли. Не забыли, что всю свою историю промышляли вероломством и лихостью. И не научились, что смотреть на другие народы свысока, считать себя цветущим садом, а остальных джунглями – это колониальный пережиток, мириться с которым желающих все меньше. Да и России пора усвоить, что нет никаких особо цивилизованных наций или западных партнеров, мечтающих дружить и взаимодействовать на равных. Особенно если ты слаб и зависишь.

Газета «Советская Россия», от 9 июля 2024 г.

В купе поезда входит дама с четырьмя детьми. Они шумят, толкаются, ни минуты не сидят на месте. Один из пассажиров говорит раздраженно:
– Отравляясь в путешествие, нужно, по крайней мере, половину детей оставлять дома.
– Я так и сделала, – со вздохом отвечает дама.

– Папа, – спрашивает сынишка, – а правда, что настоящий мужчина остается спокойным в любой обстановке?

– Правда, сынок.
– Тогда что тебе сначала показать: мой дневник или мамино новое платье?

ÆДЗÆСТУАРЗОН – ХУЦАУÆЙ ÆЛГЪИСТ, ЦÆСТУАРЗОН – ХУЦАУÆЙ АРФÆГОНДИ!..

ЕСКЕ ХУАРЗБÆЛ ЦИЙНÆГ ÆНÆГ ЗÆРДИРАЙ ÆЙ

1. Кадæртæ сæ зонгити фæрци пайдайаг бунæттæмæ ке бацæунцæ, еци миуæ бæлвурдæй зонгæй, ести хузи дæ тухсун кæнуй?

2. Телеуинуади ци аллихузон гъæзтитæ-еристæ æвдесунцæ, уонæми еске устур æхцатæ ку рамолуй, уæд дæу дæр æрфæндуй уоми архайун?

3. Дæ бон æй мæнæ ауæхæн уадзæндзурд: «Ескæмæ соцæ кæнун – еске хуарздзийнадæбæл мæстæйдзæг ун...» хебарæй æрмисун?

4. Иуазæгуати бацæугæй еске дæуæй дзæвгарæ аййевдæр дарæси ку фæууй, уæд дин е гъулæг фæууй?

5. Еске сувæллæнтæ дæуонтæй ахури æнтæстгиндæр ку уонцæ, уæд дин еци гъуддаг дæ зæрдæ фæссодзуй?

6. Де 'мбæлттæй мизд ка цæйбæрцæ есуй, е дæ мæти æфтауй?

7. Уæхæн менеуæг дæмæ ес, æма дæ уарзон адæймаги рабарæ-бабарæ фæккæнис де 'мбæлтти зæрдтагони хæццæ?

8. Уотæ дæр рауайуй, æма иннети хæццæ рабаргæй, уонæн сæ фулдæремæй дæхе æнæнивонддæрбæл фæннимайис?

9. Де 'мбæлттæй еске æ фæлладуадзæн рæстæги гъар бæститæмæ æ фæллад уадзунмæ ку фæццæуй, уæд дæу дæр фæфæндуй уони бафæнзун?

10. Нурикон доги уавæрти айдагъдæр дæ зунди арæхстдзийнадæ æма рауон-циуондзийнадæй ес исгæздуг уæн, – еци гъуди дæмæ куд кæсуй?

11. Де 'мбæлттæй еске кьохи ести уæлахæзтæ ку бафтуйуй, уæд дин е æхцæундзийнадæ 'рхæссуй?

12. Де 'мбæлттæй ескæмæ кæд хъазар хуæдтолгæ кенæ райдзаст хæдзарæ ес, уæд дæ е хьор кæнуй?

13. Де 'мбæлттæй ескæмæ хъазар, рæсугъдгæнæн дзаумау ку фæууинис, уæд дæу дæр фæфæндуй уæхæн балхæнун?

14. Куд дæмæ фæккæсуй, дæ бæсти уæлдæр бунати ке исæвардтонцæ, е дæуæй аккагдæр æй?

15. «Хицæ кæмæ нæ фæккæнунцæ, – е æнæмонд игурд æй», – аци уадзæндзурд дæ царди зундирахæсти æмзæлæ 'й?

ХАТДЗÆГТÆ

Аци фарстатæй аразий дзуапп кæцитæбæл раттай, уонæй алкей туххæй дæр дæхецæн банимайæ 2 балли æма сæ еумæйагæй ку банимайай, уæд рабарæг уодзæнæнцæ æрфарсти хатдзæгтæ.

6-10 балли.

Соцъадзийнадæ дæмæ ке нæййес, е дузæрдугаг нæй. Дæ зæрдæбæл хуарз бадардтæй царди æцæгдзийнадæ: цæмæй дæ уод ма реса, уой туххæй соцæ ма уо. Царди цийнæй дæ хай есунгъон дæ, уомæн æма дæ зундирахæст æй: ци уа, е хуарз, ци нæййес, уомæн дæр бухсис...

10-20 балли

Хъæртуй дæмæ соцъадзийнадæ, фал æй дæ медзæрди ба хонис уотид рæстзæрдæй хицæ. Афонæ дин æй еске цийнæбæл цийнæ кæнунбæл исахур ун.

22-30 балли

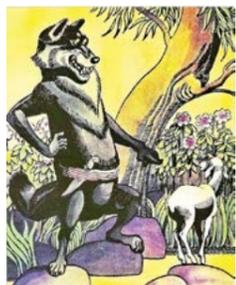
Соцъагæнагæ дæ. Уотемæй ба уобæл æгæр берæ рæстæг харз кæнун æгириддæр нæ гъууй, гъæуама дин зундамонæг уа фидтæлтиккон курухон загъд: «Соцъадзийнадæ бæрæгбæнттæ нæ зонуй, æ зинг ба мæнгард æй, бустæгидæр дæ нихъхъæзелæ кæндзæнæй...» Уомæ гæстæ ба соцæ кæнун ниуадзæ æма рæстзæрдæй адæймагон цардæй цæрун байдайæ!

ЕСКЕ ЗУНДÆЙ ИСБАРÆ, ДÆХЕ ЗУНДÆЙ ИСКÆРДÆ ÆМА РАЛУХ КÆНÆ!..

Соцæ æнæзæрдæмæдзæугæ менеуæг ке 'й адæймаги уодиконди, уобæл дзуабанди дæр нæййес. Фал уой хæццæ ба ма кадæртæ, гъулæггæгæн, хайгин æнцæ æндæр æвдæуцæ «ацъагъуитæй»-дæр. Уой фæдбæл æнцæ мæнæ дæлдæр ци цаути кой кæнæн, етæ дæр – ниффинста сæ недзамайнаг æмбесæндтæфинсæг Эзоп.

БЕРАГЪ ÆМА ФУС

Куйтæ æ пурхæ кæмæн ракалдтонцæ, еу уæхæн берæгъ хустæй гъæди кæрони. Æхецæн хуали исамал кæнун дæр æ бон нæ адтæй. Уалинмæ дин еу фуси рауидта æма ин лигъстæ кæнун байдæдта:

– Ме 'донуг мин басæттæ, хуали ба мæхуæдæг исамал кæндзæнæн...
Фус ин дзуапп равардта:

– Де 'донуг дин ку басæттон, уæд дин хуали ба мæхуæдæг исуодзæнæн...

Æмбесонд æвдесуй, мæнгардæй ка архайуй, уæхæн фудзæрдæ адæймаги уодиконд.

ЛÆГМАР ÆМА ТУТАБÆЛАСÆ

Еу фудцъамайраг надбæл лæг рамардта. Адæмæй æй ка фæууидта, етæ 'й сорун байдæдтонцæ. Лæг æ фуртæссæй лигъдæй – ци гæнæн ма ин адтай фæййервæзунæн. Надбæл ибæл ка рамбаелидæ, етæ 'й рафæрсуйонцæ, дæ кьохтæ, дан, тогæйдзæг цæмæн æнцæ, зæгъгæ. Лæг син дзуапп лæвардта, тутабæласæбæл, дан, тутатæ хуардтон. Адтæй нæ адтæй, уæддæр æй фæдесæнттæ æрбаййафтонцæ, райахæстонцæ 'й æма 'й тутабæласæмæ бабастонцæ. Уæд дин тутабæласæ ку 'рдзоридæ лæгмармæ: «Лæг ке рамардтай, е уу гъуддаг, фал ма никки ба мæн дæр исфудгин кодтай...»

Æмбесонд уотæ 'вдесуй, æма æ игурцæй фæллæнзæрдæ ка рахæссуй, еци адæймæгутæ дæр еуæй-еу хатт исмæстигæр унцæ, хахуртæ сæбæл ку фæккæнунцæ, уæд.

ЗЭОП ÆМА НАУÆ АРАЗГУТÆ

Эзоп еууæхæни науæ аразгуйти 'хсæнмæ бафтудæй. Етæ ибæл ходун байдæтонцæ, гириз ибæл кæнунцæ. Уæд сæмæ Эзоп дзоруй:

– Райдайæни дуйнебæл адтæй æмæнтъери æма дон. Уæдта Зевси бафæндадтæй, цæмæй фæззинна æндæр æрдзон хъаураæ дæр, гъома, зæнхæ. Гъема зæнхæн бафæдзахста, денгиз, дан, æртæ хъурттемæй баниуазæ. Зæнхæ дæр ин æ фæдзæхст æнхæст кæнунмæ бавналдта: фиццаг хъуртт ку искодта, уæд разиндтæнцæ хуæнхтæ, дуккагæн – дæлвæзтæ... Нур ма æртиккаг хъуртт ку искæна, уæд уæ куст некебал гъæудзæнæй æма ревад армæй райзайдзинтайæ...

Æмбесонд ци амонуй? Нецæййæгтæ хуæздæртæбæл ходун ку байдайунцæ, уæд уой нæ фæллæдæрунцæ, æма сæхецæн фуддæр ке уодзæнæй.

РАСАГЪÆС КÆНАЙТÆ!..

Фарстатæн сæ 'мбесæй фулдæребæл раст дзуаппитæ ку раттай, уæд е уой æвдесæн æй, æма дæ зундгидзийнадæ цæйбæрцæбæл бæрзонддæр æй:

1. Уæрæсей паддзах исуни размæ Иван Грозный, финддæс анзи ибæл ку исæнхæст æй, уæд æй бафæндадтæй уосæ 'рхонун. Æма ин æ цæрæн рауæнмæ æрбакодтонцæ мин æма æрдæги бæрцæ кизгугтæ – еу иннемæй уиндгундæр. Лæхъуæн си равзурста Захарьина-Юрьева Анастасийи. Уæд кизги фидæ ба ци бунати куста?

а) Сокольничий (паддзахи уарийти хæццæ цауæн аразæг).

б) Окольничий (паддзахмæ хæстæгдæр бунæттæй дуккаги бадæг).

в) Оружничий (паддзахи хотухти къазна дарæг).

2. Абони нæдтæбæл цæуни æдасдзийнадæмæ цæстдарæг инспектортæ кæмæй пайда кæнунцæ, еци «гъолæнттæ» лæдзæг æргъуди кæнунбæл декабри æнхæст кæнуй дууæ æма фондзинсæй анзи. Ку фæззиндтæй, уæд адтæй еу хузи хурст. Циуавæр хузи?

а) Цъæх. б) Сурх. в) Æрвхуз.

3. Цалгай «æнгүлдзитæ» (нихтæ) ес тикиси раззаг æма фæстаг къæхтæбæл?

а) Фæндзгæйттæ. б) Цуппæргæйттæ. в) Фæндзгæйттæ æма цуппæргæйттæ.

4. Европи тæккæ минкыйдæр (карликтæ сæ хонунцæ) паддзахæдтæй уæддæр тæккæ устурдæр кæци æй?

а) Андорра. б) Лихтенштейн. в) Монако.

5. Французæг æма италийæг финсгүтæй еуемæн æ царди æнахъæл бæнттæ æгæрон берæ дæр ма адтæй. Уæд æй æрахæссионцæ, уæд æй тæрхондони исмедæг кæниуонцæ... Æма си цæмæй фæййервазтайдæ, уой туххæй æй багъудæй æхе раримæхсæ-баримæхсæ кæнун. Æма уайтæккæ райгъусиуонцæ æ циргъзунд зæгъдтитæ хецаудзийнади бæрзонддæр бунæтти бадгуйти æма æхсæнади «æвзурстдæрти» туххæй. Ка 'дтæй еци адæймаг?

а) Бомарше. б) Мольер. в) Гольдони.

Нæ газети 25-аг номери ниммухур кодтан, нæ номдзуд финсгуйти поэтикон уадзимистæй ист скъудзæгтæ бийнони табуягдзийнади туххæй æма уи ракурдтан, цæмæй базонайтæ, кæци си ке финст æй, уой. Абони ба мухур кæнæн раст дзуаппитæ.

1. Малити Геуæрги. 2. Гурджибети Блашка. 3. Багъæрати Созур. 4. Тетцойти Таймораз. 5. Кертантти Тæхир.